

«Gazetleri begenýärdi...»

okamandygyna

Category: Edebi makalalar, Kitapcy
написано kitapcy | 26 января, 2025

"Gazetleri okamandygyna begenýärdi..." «GAZETLERİ OKAMANDYGYNA BEGENÝÄRDİ...»

ýa-da «Doktor Žiwagonyň» awtoryny Nobel baýragyndan el çekmäge nädip mejbür etdiler?

1956-nyj ýylyň 25-nji fewralynda Kommunistik partiýanyň gurultaýynyň ýapyk ýygynagynda birinji sekretar Nikita Hrušýowyň Iosif Stalin döwrüniň «şahsyýet kultuny» ýazgarmagyndan soň Sowet Soýuzynda «maýylganlyk döwrüniň» başlandygyna ynanylypdy.

Hrušýowyň çykyşyndan soň 1937-nji ýylda atylyp öldürilen intelligentleriň aglab aleginiň aklanmagy bilen ölmän galanlar GULAG-dan we Sibirden gaýdyp gelipdi.

Döredijilik adamlary az-kem-de bolsa arkaýyn dem alarys öýdenem bolsalar, biraz wagt geçenden soñ bolýan zatlar sowet sistemasynyň häsiýetiniň asla üýtgemändigini görkezdi.

1957-nji ýylda Moskwada italýan žurnalistine interwýu beren meşhur ýazyjy Boris Pasternak «Doktor Žiwago» atly romanyny žurnaliste berip goýberdi. Şol ýylyň güyzünde eser italýan we iňlis dillerinde çap edildi.

Bu täzelik «Doktor Žiwago» romanyna Nobel baýragynyň beriljekdigi baradaky gep-gürrüňleri-de özi bilen alyp geldi.

Hamana öz ýurdunyň raýatyna Nobel baýragynyň beriljegini öňünden duýan sowet hökümeti garşılyklaýym hüüme geçmegini meýilleşdirip goýupdy.

1958-nji ýylyň 23-nji oktyabrynda Şwesiýanyň Nobel komiteti edebiýat boýunça şol ýylky baýragyň Boris Pasternaga berilendigini mälim eden bädyna Kommunistik partiýa hüjüm meýilnamasyny aýan etdi:

— *Pasternagyň Beýik Oktýabr rewolýusiýasyny amala aşyran sowet halkyna we SSSR-de sosializmiň gurluşyna töhmet atýan romanyna Nobel baýragynyň berilmegi ýurdumyza garşıy duşmançylyga geçilmegi we «sowuk ursuň» gyzyşmagyna gönükdirilen halkara reaksiýa hökmünde baha berilsin.*

«Правда» gazetinde satiriki äheňde makala çap edilsin we Pasternagyň romanyny berk ýazgarylsyn. Şol bir wagtyň özünde Pasternaga Nobel baýragynyň berilmegi boýunça buržuaz metbugatyň ýoredýän duşmançylykly kampaniýasynyň maksady paş edilsin.

Görnükli rus ýazyjylarynyň çykyşlaryny guramak we makalalaryny çap etmek arkaly Pasternaga berilen Nobel baýragynyň «sowuk urşy» gyzyşdymak maksadynyň bardygy jemgyýete düşündirilsin.

Boris Pasternak Nobel baýragyna mynasyp bolan ikinji rus ýazyjysydy. 1933-nji ýylda edebiýat boýunça Nobel baýragyna mynasyp bolan Iwan Bunin Fransiýada sürgünde aradan çykypdy. SSSR-iň çäklerinde ýasaýan ýazyja ilkinji gezek Nobel baýragy berilýärди.

Hruşýow hökümetiniň SSSR-e getirendigi aýdylýan «maýylganlyk»

syýasatynyň Boris Pasternagyň Nobel baýragyny oňyn garamak bilen garşylajakdygyna umyt edilýärди. Шол умұтлы адамларың басында Pasternagyň özi we маşgala агзалары hem bardy:

«*Şol günüň agşamy kakama Nobel baýragynyň berilendigininiň habary Moskwa gelip ýetende biz ýakımsyzlyklaryň yzda galandygyna, baýragyň berilmeginiň Stokgolma gidip çykyş etme manysyny berýändigine begenipdik. Munuň özi nähili owadan we manyly aýdylypdy. Biziň öñümizde doly we ajaýyp ýeňiš bardy. Ertesi irden gazetleriň çykmagy biken biziň umytalarymyz ýer bilen ýegsan boldy we depgilendi. Utanmakdan we gynançdan ýaňa ýere giräýjek bolýardyk. Biz Peredelkino (Moskwanyň eteginde ýazyjy-şahyrlara berilen döredijilik öýleriniň ýerleşen posýology) gitdik. Gazetleri okamandygyna begenýärди we hiç zatdan gorkmaýandygy üçin gözleri uçganaklaýardy. Özüni diňe bu kampaniýanyň onuň ýagdaýyna täsir edip-etmezegi gyzyklandyrýardy.*

(*Ogly Ýewgeniý Pasternagyň 2008-nji ýylда «Знамя» žurnalyna beren reportažyndan*)

**БОРИС ЛЕОНИДОВИЧ
ПАСТЕРНАК**

ДОКТОР ЖИВАГО

*Книги, изменившие мир.
Писатели, объединившие
поколения.*

р у с с к а я к л а с с и к а

25-nji oktyabrda SSSR-iň Stokgolmdaky ilçisi Nobel komitetine ideologiki söğünçlerden doly hat ýollady.
SSSR-iň Kompartiýasynyň Merkezi Komiteti bolsa öz ýurdunyň

ýazyjysy Boris Pasternaga garşy alnyp baryljak ideologiki uruşyň dïwmesine bireýyäm basypdy.

Merkezi Komitetiň beren beýanatynda intelligentleriň, işçileriň, zähmetkeşleriň Boris Pasternaga Nobel baýragynyň berilmegini ýazgarýandygy we «sowet halknyň Mihail Šolohowy Nobel baýragynyň eýesi hökmünde görmek isleýändigi aýdylýardy. «Men ony bagışlamajaklaryny, oňa garşy köpçülikleýin ýanamalaryň taýýarlanandygyny añdym. Zoşenkony, Mirskini, Benedi, Liwşitsi öldürüşleri ýaly ony-da tä öldürip dynýança depgilejekleri bellidi. Kellämi bir bolgusyz pikir geldi: onuň şsýle agaç gyýçaklaryndan halas edilmegi gerekdi. Ýeke çykgasy bardy: ertesi ir bilen Furseviň (şol wagtyň SSSR KP-niň sekretary we Syýasy býuronyň agzasy) ýanyňa gidip, ýazyjynyň daşynda turan sykylyklardan biynjalyk bolýandygyny, «Žiwagonyň» daşary ýurda öz razylygy bilen berlendigini we umuman alanda Merkezi Komitetden daşda durasynyň gelmeýändigini, romanýndan mazaly girdeji gazanandygyny we eseriniň daşyndan syýasy galmagal turzan hülgentleri asla halamaýandygyny oňa aýtmagy gerekdi. Boris Leonidowic (Pasternak) aşak düşende meniň teklibimden yüz öwürdi, ýöne öz ýalnyş hereketini düşündirmek üçin Fursewa hat ýazmagy makul bildi. Ýokaryk çykdy we on minutdan soň Fursewa ýazar haty bilen geldi: hamana ýagdaýy hasam ýaramazlaşdyrmak üçin bilgesleýin edilen hereket ýaly boldy.

«Başy myň üstündäki güýçler maňa bolmalysy ýaly hereket etmegimi buýurýar we maňa berlen Nobel baýragynyň ähli sowet ýazyjylaryny begendirmezligi mümkün däl bolşy ýalu bu problemalary paltalap çözüp bolmaz».

Haty diňlän basyma men dowla düşdüm. Ýazylmaly hat beýle däldi».

(Ýazyjy Korney Çukowskiniň 27.10.1958-nji ýyl seneli gündeligidinden).

A LOVE CAUGHT IN THE FIRE OF REVOLUTION

Turbulent were the times
and fiery was
the love story
of Zhivago,
his wife...
and the
passionate,
tender
Lara.

METRO-GOLDWYN-MAYER PRESENTS A CARLO PONTI PRODUCTION

DAVID LEAN'S FILM OF BORIS PASTERNAK'S

DOCTOR ZHIVAGO

GERALDINE CHAPLIN · JULIE CHRISTIE · TOM COURtenay
ALEC GUINNESS · SIOBHAN MCKENNA · RALPH RICHARDSON
OMAR SHARIF (AS ZHIVAGO) · ROD STEIGER · RITA TUSHINGHAM

SCREEN PLAY BY ROBERT BOLT · DIRECTED BY DAVID LEAN

IN PANAVISION AND METACOLOR

Dünýä edebiýatynyň görnükli iňlis ýazyjylarynyň birnäçesi 1958-nji ýylyň 30-njy oktyabrynda SSSR-iň Ýazyjylar soýuzynyň başlygyna hat ýazyp, Nobel baýragynyň eýesi Boris Pasternaga

garşı başlanan ýekirmw kampaniýasynyň durzulmagyny isledi: «*Biz dünýäniň iň beýik sahyrlaryndan we ýazyjylaryndan bolan Boris Pasternagyň ykbalyny tüýs ýüregimiz bilen aladalanyarys.* *Biz onuň «Doktor Žiwago» romanyna syýasy eser däl-de, ruhy lezzet beriji şahsy şayatlyk hökmünde baha berýärис.* *Arkañyzdaky beýik rus edebiýatynyň asyllı ýörelgeleriniň adyndan bu ýörelheleri siwilizlenen dünýäniň hormat goýyan ýazyjysyny ýanamalara sezewar etmek arkaly at-abraýdan düşürmezlige çagyrýarys.*

Tomas Eliot, Somerset Maugham, Graham Grin, Bertran Rassel we başgalar».

Sowet hökümeti edebiýat boýunça Nobel baýragyny alan ýazyjysyna garşı «ähli ugurlarda alnyp barylýan hüjümleriniň» depginini şeýle bir güýçlendirdi welin, Komsomol guramasynyň Merkezi Komitetiniň başlygy Wladimir Semiçastnyý (1961-1967-nji ýyllarda SSSR-iň howpsuzlyk gullugy KGB-nyň başlygy bolubam işledi) 1958-nji ýylyň 30-nyj oktýabryndaky çykyşynda Boris Pasternaga «doñuz» diýmekdenem çekinmedi.

Pasternak bolup geçýän zatlara «SSSR-iň çäginden çykarylma taýýarlyklar» hökmünde baha berdi we Kommunistik partiýanyň birinji sekretary Nikita Hruşýowa şu haty yazdy:

«*Ýoldaş Semiçastnynyň sözünden men hökümetiň ýurdumy taşlap gitmegime päsgel bermejekdigine düşündim. Munuň özi meniň üçin mümkün däl. Men Russiyada doguldym. Men bu ýurda durmuşym, eden işlerim bilen örkleinen adam. Men öz ylbalymy ýalñyz başhma we Russiyasız göz öňüne-de getirip bilemok. Ýalñyşlarymyň we säwliklerimiň derejesi nähili bolanda-da, adımyň Günbatarda alnyp barylýan syýasy kampaniýanyň ortasynda boljagyny asla pikirem etmändirin. Muňa göz ýetirenimden soñ men Nobel baýragyndan meýletin ýuw öwürýändigimi Şwed akademiyasyna mälim etdim. Watanymyň çäginden daşyna çymak meniň üçin ölüme deňdir we mundan ötri maňa garşı beýle ýowuz karara gelmezligiňizi haýyış edýärin. Elimi ýüregimiň üstünde goýup, men sowet edebiýaty üçin bir zatlar edendigimi we mundan soňam edip biljekdigimi aýdýaryn».*

ITV STUDIOS
Наше Европейское

БИБЛИОТЕКА ВСЕМИРНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

16+

Для детей
старше 16 лет

Кира
НАЙЛИ

Сэм
НИЛ

Доктор Живаго

Новейшая экранизация классического романа
Бориса Пастернака

Hawa, sowet ýurdunda ilkinji gezek edebiýat boýunça Nobel baýragyna mynasyp bolan ýazyjy häkimiýetiň eden akla-huşa sygmajak basylarynyň netijesinde meýletin ýagdaýda baýrakdan

ýüz öwürmäge mejbür bolupdy.

Sosialistik režimiň ýören düýpli lobbiçilik propogandasy netijesinde «Ýuwaş Don» romanynda «Graždanluk urşy ýyllarynda rus halkynyň başdan geçiren taryhy geçiş döwrünü doğrúçyl beýan edýändigi üçin» 1965-nji ýylда edebiýat boýunça Nobel baýragyna mynasyp holan Mihail Şolohowa bolsa sowet hökümeti baýrak gowşuryş dabarasynda geýjek eşiklerini almak üçin 3 müň dollar pula çenli beripdi. Ýagnu «sosialistik realizm» teoriýasynyň awtoryna.

1970-nji ýylда Nobel komiteti bu gezek baýragy «Iwan Denisoviçiň durmuşyndan bir gün» powesti üçin birnäçe ýyllap türmelerde we sürgünde bolan ýazyjy Aleksandr Solženysine berende, sowet hökümeti ýene «etmişli ýazyjynyň» baýragy almaga gitmegine rugsat bermändi.

1974-nji ýulda Stokgolma gitmegine rugsat berilen Solženysin sowet raýatlygyndan çykarylandygy üçin çykyş edip bolansoň ABŞ-na uçmaly bolupdy...

Çepeř edebiýatda eden işlerinden ötri 1972-nji ýylда sowet raýatlygyndan çykarylyp, Awtsriýa kowlan Iosif Brodskiý bolsa az wagtdan soň ABŞ-na göçüpdi ww 1987-nji ýylда Nobel baýragyna mynasyp bolupdy.

Sowet hökümetiniň akla-huşa sygmajak basylary netijesinde Nobel baýragyndan yüz öwürmäge mejbür edilen Boris Pasternak bolsa 1960-njy ýylyň 30-njy maýyndan öýken düwnügi zerarly aradan çykdy.

1958-nji ýylда mynasyp bolan Nobel baýragy 1989-njy ýylда ýazyjynyň maşgalasyna berildi. Ýagny Nikita Hrušýowyň «ýumşama we maýlama» syýasatynyň dilujy güýje girmeginiň üstünden dört ýyl geçensoň Stalini küýsetmejek derejede basyş metodlarynyň amala aşyrylmagy netijesinde.

2015-nji ýylда Nobel baýragyny apan Swetlana Aleksiýewiç bolsa SSSR-de doglandygyna garamazdan, eýýäm Belorussiyanyň raýatydy. Diktator Aleksandr Lukaşenka garşı berk garşı çikan ýagdaýynda Aleksiýewiňem Belorussiyadan çykaryljak günleriniň daşda däldigini bilip goýaýyň...

Maýis ALIZADE.

Ýekşenbe, 20.10.2024 ý. Edebi makalalar